МНРТИ 06.35.31 **https://doi.org/10.58805/kazutb.v.4.29-769**

ГУДВИЛЛДІҢ БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕБІ ЖӘНЕ ОНЫ БАҒАЛАУ МОДЕЛЬДЕРІ

С. Рейдолда, Р.А. Ерниязов, А.К. Алпысбаева, Б.А. Жуматаева, У.Б. Юсупов, А.Т. Кабиева

Қ. Құлажанов атындағы Қазақ технология және бизнес университеті, Астана, Қазақстан

Корреспондент авторлар: Sau_1981@mail.ru, erniyazov_rust@mail.ru

Мақаланың мақсаты гудвиллдің құнын бағалаудың тиімді моделін анықтау үшін талдау және гудвилді бухгалтерлік есепке алу мәнін ашу болып табылады. Гудвиллмен туындаған мәселенің бірі - бухгалтерлік есепте әдейі немесе абайсызда гудвиллдің сомасын асыра сілтеп көрсетеді. Мұндай асыра сілтеулер ұйымдардың активтерін жасанды түрде мықты етіп көрсетуі салдарынан инвесторларды адастыруы мүмкін. Осыған байланысты мақалада ұйымның гудвиллін дәл қалай анықтауға болатындығын қарастырамыз. Гудвиллге қатысты ұйымдарды сатып алу кезінде сатып алушы артық төлем жасай. Нәтижесінде жанжалдар туындайды, осыған байланысты гудвиллдің құнсыздануына жыл сайын сынақтар жүргізу арқылы ұйымның мәлімделген гудвиллдің әділ нарықтық құнынан асып кетуін анықтайды. Осы сынақтар гудвиллдің азаюына алып келгенде, ұйым қаржылық есептіліктің төмендеуін гудвиллдің құнсыздануынан болған залал ретінде көрсетеді. Осы жағдайды ескере отырып, біз гудвиллдің құнсыздануына тестілеудің негізгі қадамдарын қарастыра аламыз.

Ұйымның гудвилл үшін төлеген шығындарын 40 жыл ішінде амортизациялаудың орнына, сатып алынған ұйымлармен байланысты гудвилл құнының жыл сайынғы азаюын мойындауы керек. Кірістер мен шығыстардың мұндай сәйкестігі қаржылық есептіліктің негізділігін қамтамасыз етеді, сонымен қатар бухгалтерлерге құнсызданудан болған шығындарды өлшеу үшін тиісті модельді таңдау міндеті туындайды. Авторлар осы жаңа стандартты шығарудың кейбір себептерін атап көрсетеді, дисконтталған ақша ағындарының әсерін және осындай құнсыздануды өлшеу үшін қалдық кіріс әдістерін салыстырады және жаңа беделді ережелерді сақтау үшін тұжырымдамалық модельді қалай әзірлеу керектігін ұсынады.

Түйін сөздер: гудвилл, іскерлік бедел, ұйымның құны, гудвиллдің құнсыздануы, амортизация.

БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ ГУДВИЛЛА И МОДЕЛИ ЕГО ОЦЕНКИ

С. Рейдолда, Р.А. Ерниязов, А.К. Алпысбаева, Б.А. Жуматаева, У.Б. Юсупов, А.Т. Кабиева

Казахский университет технологии и бизнеса имени К. Кулажанова, Астана, Казахстан, e-mail: Sau_1981@mail.ru, erniyazov_rust@mail.ru

Цель статьи - определить эффективность моделей оценки гудвилла, проанализировав и раскрыв сущность учета гудвилла. Одной из проблем, возникающих в связи с гудвиллом, является умышленное или ненамеренное преувеличение его величины в бухгалтерском учете. Такие преувеличения могут ввести инвесторов в заблуждение из-за того, что компании искусственно делают свои активы сильными. В связи с этим в статье мы рассмотрим, как именно определить гудвилл компании. При покупке компаний, связанных с гудвиллом, покупатель переплачивает. В результате возникают конфликты, в связи с чем от компаний стали проводиться ежегодные тесты на обесценение гудвилла и предусматриваться выявление превышения заявленной гудвилла компании над ее справедливой рыночной стоимостью. По мере того, как эти тесты приводят к сокращению гудвилла, организация показывает снижение финансовой отчетности как ущерб от обесценения гудвилла. Учитывая эту ситуацию, теперь мы можем рассмотреть основные этапы тестирования на обесценение гудвилла.

Вместо того, чтобы амортизировать расходы, которые организация заплатила за гудвилл, в течение 40 лет, она должна признать ежегодное снижение стоимости гудвилла, связанное с приобретенными ұйымми. Такое соответствие доходов и расходов обеспечивает достоверность финансовой отчетности, а также возникает обязанность бухгалтеров выбирать соответствующую модель для измерения убытков от обесценения. Авторы подчеркивают некоторые причины для выпуска этого нового стандарта, сравнивают эффекты дисконтированных денежных потоков и методы остаточного дохода для измерения такого обесценения и предлагают, как разработать концептуальную модель для соблюдения новых авторитетных правил.

Ключевые слова: гудвилл, деловая репутация, стоимость компании, обесценение гудвилла, амортизация.

GOODWILL ACCOUNTING AND ITS VALUATION MODELS

S. Reidolda✉, R.A. Yerniyazov✉, A.K. Alpysbaeva, B.A. Zhumataeva, U.B. Yusupov, A.T.Kabiyeva

K. Kulazhanov University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan,
e-mail: Sau_1981@mail.ru, erniyazov_rust@mail.ru

The purpose of the article is to analyze and reveal the essence of goodwill accounting in order to determine the effectiveness of goodwill valuation models. One of the issues arising from goodwill is the intentional or unintentional overstatement of its value in accounting. Such overstatements can mislead investors, as companies artificially present their assets as impressive. Therefore, in this article, we will consider how to determine a company' s goodwill. When companies with goodwill are acquired, the buyer tends to overpay. As a result, conflicts arise that require companies to perform annual tests for goodwill impairment, which involve determining whether reported goodwill exceeds its fair market value. As a result of these tests, goodwill may decline, and the company records this decline as a goodwill impairment charge in its financial statements. Taking this situation into account, we can review the key steps for testing goodwill for impairment. Instead of amortizing the costs incurred for goodwill over 40 years, the company should recognize the annual decline in the value of goodwill associated with acquired firms. This matching of revenues and expenses ensures the accuracy of financial reporting, and selecting the appropriate model for measuring impairment becomes the responsibility of accountants. The authors emphasize some reasons for issuing this new standard, comparing it to previous practices.

Keywords: goodwill, business reputation, company value, goodwill impairment, depreciation.

Кіріспе. Гудвилл ұғымы 90 жылдардың аяғындағы атышулы ең үлкен шығындардың бірі болды. Ұйымды сатып алған кезде бастапқыда гудвиллдің көптеген негіздемелері болуы мүмкін: клиенттермен күшті қарым-қатынас, зияткерлік меншік немесе танымал бренд сияқты материалдық емес активтер - бұл гудвиллге ықпал ететін факторлар болып табылады [1]. Осылайша, кез келген гудвилл активін нақты не қолдайтынын түсіну қиын [2]. Гудвилл - бұл бір ұйымды екінші ұйымның сатып алуынан туындайтын материалдық емес актив. Сатып алушы ұйымды өзінің баланстық құнынан артық құн төлеп сатып алған кезде [3], баланстық құннан артық төлегнген сома сатып алушының балансында гудвилл ретінде есепке алынады. Көптеген инвесторлар гудвиллді бағалау қиын активтердің бірі деп санайды [4].

1970 жылдан бастап Американдық бухгалтерлік есеп қағидасына сәйкес ұйымдар гудвиллді 40 жыл тиімді пайдалану мерзімі ішінде амортизациялау арқылы есептен шығара бастады және осылайша гудвиллдің құны төмендетіле бастады [5]. Осы сәттен бастап ұйымдарды сатып алу кезінде 20 жылдан астам уақыт ішінде гудвиллдің төмендеу мәндерін мойындай отырып, ұйымның нарықтық құнын анықтау қажет. «Материалдық емес активтер» 38 ҚЕХС талабына сәйкес ұйымдарды біріктіру кезінде алынған гудвилл бұл сатып алушы-ұйым болашақта күтілетін эко-

номикалық табысты күту кезінде өздігінен жеке бірегейлендіре алмайтын және бөлек таныла алмайтын активтерден жасалатын төлем болып танылады [6]. Болашақтағы экономикалық табыстар сатып алынған бірегейлендірілетін активтер арасында тиімділігінен немесе жеке өзі қаржы есептілігінде тану талаптарына жауап бермейтін, бірақ ұйымдарды біріктіру кезінде сатып алушы ақысын төлеуге даяр активтерден туындауы ықтимал [7]. «Бизнесті біріктіру» 3 ХҚЕС (IFRS) сәйкес сатып алу күніне сатып алынатын ұйымның тану критерийлеріне сәйкес келетін сәйкестендірілетін активтерін, міндеттемелерін және шартты міндеттемелерін тану арқылы бизнесті біріктіруге арналған шығындарды бөлу керек: активтер үшін ұйымның осы активтермен байланысты экономикалық пайда алатынына және олардың әділ құнын сенімді түрде өлшеуге болатындығына сенімділік бар; міндеттемелерді өтеу үшін экономикалық пайда әкелетін ресурстарды жою қажет болатынына сенімділік бар олардың әділ құнын сатып алу күніндегі әділ құнымен сенімді түрде өлшеуге болады [8].

Анықталатын активтер мен міндеттемелерге сатып алынатын ұйымның барлық қаржылық активтері мен қаржылық міндеттемелері кіреді. Сатып алу күні: а) бизнесті біріктіру кезінде сатып алынған гудвиллді актив ретінде тану; б) бастапқыда гудвиллді өзіндік құны бойынша өлшеу қажет [9].

Гудвиллдің құны - бұл бизнесті біріктіру шығындарының анықталатын активтердің, міндеттемелердің және шартты міндеттемелердің таза әділ құнындағы сатып алушының үлесінен асып кетуін айтады [10]. Ұйымдарды біріктіру нәтижесінде сатып алынған жеке сәйкестендірілетін материалдық емес активтердің бастапқы құны әділ құны бойынша танылады. Жеке материалдық емес активтерді сәйкестендіру және бөлек бағалау, егер алынған актив материалдық емес активті тану анықтамасы мен критерийлеріне сәйкес келсе, олар қосылатын ұйымның есебінде бөлінбеген кезде де жүргізіледі. Егер материалдық емес активті жеке объект ретінде сенімді түрде бағалау мүмкін болмаса, онда оның құны ұйымның гудвилліне (іскерлік бедел ретінде) қосылады [11].

Зерттеу барысында мынадай негізгі зерттеу сұрақтары тұжырымдалды:

1. Гудвиллді бағалаудың тиімді моделін қалай анықтауға болады?

2. Қазіргі қолданыстағы DDM, DCF және RIM модельдерінің қайсысы гудвиллдің құнсыздануын есептеуге қолайлы?

3. Гудвиллдің құнсыздануын тексерудің қандай әдістері шынайы қаржылық есептілікке қол жеткізуге мүмкіндік береді?

4. Сатып алу кезінде төленген артық құн мен таза активтер арасындағы айырмашылық гудвиллдің әділ құнын қалайша бұрмалайды?

Мақалада үш түрлі бағалау моделі – DDM (дивидендтік дисконттау моделі), DCF (дисконталған ақша ағыны моделі), RIM (қалдық табыс моделі) – салыстырмалы талдауға түскен. Әрқайсысының теориялық негізі мен практикалық қолайлылығы сипатталған. Сонымен қатар, гудвиллдің құнсыздануын бағалауда кездесетін тәжірибелік қиындықтар атап көрсетілген.

Зерттеу басында авторлар мынадай күтілетін нәтижелерді мақсат етіп қояды:

- гудвиллдің әділ құнын бағалаудың тиімді және нақты моделін анықтау;

- қаржылық есептілік шынайылығын қамтамасыз ететін құнсыздануды тестілеудің дұрыс әдістемесін ұсыну;

- гудвиллдің құнсыздануынан болатын есептік бұрмаланулардың алдын алу жолдарын көрсету.

Мақаладағы модельдерді салыстырмалы талдау нәтижелері күтілген мақсатпен толық үндеседі: DDM моделінің болжам жасау қиындығы, DCF моделінің кең таралуы және RIM моделінің таза табысқа негізделуі нақты дәлелдермен берілген. Сонымен бірге құнсыздануды бағалаудағы қиындықтар (мысалы, сатып алынған гудвилл мен кейінгі ішкі гудвиллді ажырату) күтілген нәтижелерге жетуге кедергі келтіретін факторлар ретінде көрсетіледі. Авторлар ұсыныс ретінде, ұйым ерекшелігіне сай модель таңдауды, сонымен қатар объективті баға-

лау әдістерін қолдануды алға тартады - бұл да бастапқы күтіліммен үйлеседі.

Қазақстандағы бухгалтерлік есеп тәжірибесінде гудвиллді тану және бағалау Халықаралық қаржылық есеп стандарттары (IFRS) негізінде жүзеге асырылады. Атап айтқанда, ҚЕХС 3 «Бизнесті біріктіру» стандарты бойынша, сатып алу күніне сәйкестендірілетін активтер мен міндеттемелердің әділ құнына төленген артық сома гудвилл ретінде танылады. Ал ҚЕХС 36 «Активтердің құнсыздануы» стандартына сәйкес, бұл гудвилл жыл сайын және индикаторлар пайда болғанда құнсыздануға тестіленуі тиіс. Осылайша, мақалада қарастырылған теориялық модельдер (DDM, DCF, RIM) мен гудвиллдің құнсыздануына қатысты тұжырымдар Қазақстанда қолданылатын қаржылық есеп стандарттарымен толық сәйкес келеді және тәжірибелік маңызға ие.

Материалдар және әдістер. Ғылыми зерттеулерде гудвиллді бағалаудың келесідей модельдері қарастырылған (Герц және басқалар, 2001): дивидендтік дисконттау моделі (DDM), дисконталған ақша ағындарының моделі (DCF) және қалдық табыс моделі (RIM). Гудвиллді бағалау модельдеріне талдау жасай отырып, өзара салыстыру арқылы гудвиллді бағалаудың ең тиімді моделін анықтау қарастырылған. Сондай-ақ моделдердің әрқайсысына своп-талдау әдісі арқылы талдау жасай отырып, әр моделдің әлді, әлсіз және күшті жақтары анықталды.

Ұйымдар гудвиллді бүкіл бизнесті сатып алған кезде ғана тіркеуі керек, өйткені гудвилл бүкіл бизнес үшін төленген баға мен барлық арнайы анықталған активтер арасындағы айырмашылықты білдіреді. Мысалы, жылжымайтын мүлікті салушы бәсекелестің мүлкін және клиенттерін әрбір жеке жалдау бірлігінің әділ (нарықтық) құнынан жоғары бағаға, ең алдымен, жұмыс істеп тұрған (бизнес) концернін сатып алу кезінде сатып ала алады. Бұл бағалау тұтастай алғанда бизнестің құнынан бөлінбейді [12]. Нәтижесінде алынған гудвилл таза материалдық және анықталатын материалдық емес активтердің әділ нарықтық құнын шегергенде, сатып алынған бизнестің сатып алынған бағасына тең болады. Осылайша, туындаған айырмашылық негізгі бағалау шоты деп аталады. Сол сияқты, субъектілер мұндай активтердің олар үшін төлегеннен де қымбат екенін дәлелдей алса да, ішкі пайда болған гудиллді мойындамауы керек, өйткені объективті бағалау әдісі туындамайды [13].

Егер баға белгіленетін нарықтық бағалар қол жетімді болмаса, әділ құнды бағалау әдетте ұқсас активтер мен міндеттемелердің бағаларын ескере отырып, болжамды болашақ ақша ағындарының дисконталған құны сияқты бағалаудың тиісті әдістерін қолдану арқылы қолда бар ең жақсы ақпаратқа негізделуі керек. Ұйымдар өздерінің таза активтерінің әділ құнының осындай төмендеуін өлшеу үшін объективті бағалау әдістерін қолдануы керек, бұл нарық қатысушылары пайыздық мөлшерлемелер, дефолт, алдын ала төлем және құбылмалылық туралы болжамдарды қоса алғанда, құндылықтарды, болашақ кірістер мен болашақ шығыстарды бағалауда қолданатын болжамдарды қамтуы керек [14]. Әділ құнды бағалау үшін күтілетін болашақ ақша ағындарын бағалайтын ұйымдар ақылға қонымды және негізделген болжамдарға сүйеніп, осындай күтілетін болашақ ақша ағындарын бағалау үшін барлық қолда бар деректерді ескеруі керек. Мұндай дәлелдемелерге берілген салмақ субъектінің осы дәлелдемелерді объективті түрде қаншалықты тексере алатындығына сәйкес келуі керек. Ықтимал ақша ағындарының мөлшерін немесе мерзімдерін бағалау үшін диапазондарды пайдаланатын ұйымдар, егер олар күтілетін ақша ағындарының тәсілін қолданса, тікелей немесе жанама түрде тәуекелдерге түзетілген дисконттау мөлшерлемесі арқылы ықтимал нәтижелердің ықтималдығын ескеруі керек. Сөйтіп болашақ ақша ағындарының ең тиімді бағасын анықтайды [15].

Нәтижелер және талқылау. Гудвиллді бағалаудың дивидендтік дисконттау моделі (DDM) меншікті капиталды бағалау модельдерінің көпшілігінің негізін қалайды, мұнда ұйымның меншікті капиталының құны - V, барлық күтілетін болашақ дивидендтердің дисконталған құнына тең - DIV, ұйымның меншікті капиталының

құны бойынша дисконтталған, r_e, әдетте уақыт бойынша тұрақты деп қабылданады:

$$V_0 = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{E_0 \, \mathrm{DIV}_n}{\left(1 + r_e\right)_n}$$

Уақыт кезеңдері t әрпімен жазылады және ағымдағы күн n уақыты ретінде белгіленеді. DDM қолдану үшін қажетті негізгі компаненттер дивидендтерді болжау және r_e бағалауы болып табылады. Дивидендтер болжамдар мен бағалау DDM меншікті капиталын бағалау моделін қолдану үшін екі негізгі параметрді реформалайды. Біздің пікір бойынша бұл түсініксіздік гудвиллді бағалауда әдістемелік дәлсіздікке және субъективті бағалауға әкеліп соғатынын айта отырып, гудвилл ұғымын есептеуде нақты анықтау өлшемдері қажет екенін баса көрсетеді.

Дисконтталған ақша ағындарының моделі. Теориялық тартымдылығына қарамастан, көп дивидендтер төлемейтін ұйымдар үшін ұзақ мерзімді перспективада DDM қолдану қиын. Осыған байланысты тәжірибеде қолданылуы жеңілдеу DDM балама түрінің практикалық формалары пайда болды. DDM балама түрінің практикалық формаларының бірі - Модильяни мен Миллердің (1958) қаржы теорияларымен тікелей байланысына негізделген дисконтталған ақша ағыны (DCF) моделі қолданыла бастады. DCF моделін пайдалану үшін алдымен бос ақша ағындарын (FCF) бағалау қажет, яғни ұйымның барлық операциялық және инвестициялық қажеттіліктерін қанағаттандырғаннан кейін капитал жеткізушілерінің белгілі бір тобына бөлуге болатын ақша ағындары. DCF моделінің көптеген нұсқалары болғанымен, FCF ең көп қолданылатын нұсқасы болып табылады. Ол қарызға да, үлескерлерге де бөлуге болатын ақша ағыны ретінде анықталады, ал дисконттау мөлшерлемесі капиталдың орташа өлшенген құны (WACC) болып табылады [16]. Бұл модель ұйымның қарызы мен меншікті капиталы сомасының құнын бағалайды; ұйымның артық ақшасын шегергендегі ұйымның қарызының нарықтық құны ұйымның құнын алу үшін ұйымның жалпы құнынан шегерілуі керек. Болашақта FCF шексіз жобалаудың өзіне тән қиындықтарына байланысты, DCF модельдерін пайдалануышылар FCF белгілі бір мерзімге дейін болжайды және таза қарыздың және меншікті капиталдың, VT+ таза қарыздың терминалдық құнын бөлек бағалайды:

$$V_0 + \mathrm{netdebt}_0 = \sum_{n=1}^{T} \frac{E_0 \, \mathrm{FCF}_n}{\left(1 + r_{\mathrm{wacc}}\right)^n} + \frac{E_0 \left(V_T + \mathrm{netdebt}_T\right)}{\left(1 + r_{\mathrm{wacc}}\right)^T}$$

мұндағы r_{wacc} - дисконттау мөлшерлемесі ретінде пайдаланылатын WACC білдіреді. Қарыз бен меншікті капиталдың түпкілікті құнын бағалаудың стандартты тәсілі ұйым соңғы күнге дейін тұрақты күйге жетеді деп болжайды және соңғы мәнді тұрақты g, $[E_o FCF_T(1 + g)]/(r_{wacc} - g)$ тұрақты қарқынмен өсетін FCF ретінде есептейді. DCF моделінің негізгі құрамдас бөліктері FCF болжамдары және WACC бағалауы, капиталдың орташа өлшенген құны болып табылады. WACC ұйымның капитал құрылымына сәйкес келеді. Пайдаланушылар көбінесе ұйымның мақсатты қарызы мен меншікті капиталының арақатынасына негізделген тұрақты WACC қабылдайды [17]. Біздің пікір бойынша бұл тәсілдің ұйым активтерінің шынайы жағдайын көрсетуге мүмкіндік беретінін, сонымен қатар гудвиллдің шын мәніндегі әділ құнын бағалауға жол ашатынын қолдайды.

Қалдық табыс моделі. Қалдық табыс моделі (RIM) таза профицитті есепке алуды ескере отырып, DDM алынуы мүмкін. Таза профицитті есепке алу кірістер мен шығыстар туралы есепте акционерлермен операцияларды қоспағанда, осы кезеңдегі меншікті капиталдың баланстық құнына әсер ететін барлық операциялар танылуы керек деп есептейді [18]. Қалдық табыс, RI, меншікті капиталдың өзіндік құнына тең мен-

шікті капитал үшін төлемді шегергендегі таза табысты есепке алу ретінде анықталады, меншікті капиталдың кезең басындағы баланстық құнынан көп:

$$\mathrm{RI}_t = \mathrm{NI}_t - r_e \mathrm{BV}_{t-1}$$

RIM үшін меншікті капиталдың нарықтық құны ұйымның меншікті капиталының ағымдағы баланстық құнының, BV_0 және күтілетін болашақ RI дисконтталған құнының қосындысы ретінде бағаланады. DCF моделі сияқты, RIM пайдаланушылары RI тек белгілі бір болашақ терминал күні арқылы болжайды және меншікті капиталдың нарықтық құны мен баланстық құны арасындағы айырмашылықты терминал құны мерзіміне бөлек бағалайды, $B_T - BV_T$:

$$V_0 = \mathrm{BV}_0 + \sum_{n=1}^{T} \frac{E_0 \mathrm{RI}_n}{\left(1 + r_e\right)^n} + \frac{E_0 \left(V_T - \mathrm{BV}_T\right)}{\left(1 + r_e\right)^T}$$

Бұл модельді пайдаланушылар көбінесе ұйым терминал мерзіміне дейін тұрақты күйге жетеді деп болжайды. Олар тұрақты g жылдамдығымен өсетін RI мәңгілігінің терминалдық мәнін (TV) есептейді, сондықтан $TV = E_0[RI_T(1+g)]/(r_e - g)$. RIM-ді қолданудың негізгі компоненттері BV және бухгалтерлік есептің таза кірісінің болжамдары, сондай-ақ r_e бағалауы болып табылады [19]. Баланстық құндылықтарды болжау сонымен қатар таза дивидендтерді болжауды талап етеді, яғни дивидендтер ретінде бөлінбеген пайданың кетуін шегергендегі жарғылық капиталдың таза ағыны. Теориялық эквиваленттілігіне байланысты DDM, DCF және RIM модельдері ағындар шексіздікке дейін дәйекті түрде жобаланған және дисконттаудың дәйекті мөлшерлемелері қолданылған кезде бірдей бағалауды қамтамасыз етеді. Алайда іс жүзінде ағындарды ақылға қонымды түрде болжауға болатын көкжиектер шектеулі және дисконттау мөлшерлемелері қателіктермен бағаланады. Бұл практикалық ойлар кейбір ғалымдар мен практиктерді бағалаудың бір моделін екіншісінен артық көруге мәжбүр етеді [20]. Біздің пікір бойынша бұл модельдерді салыстыра отырып, нақты жағдайға байланысты әрқайсысының артықшылықтары мен кемшіліктері бар екенін көрсетіп, ең тиімдісін таңдау үшін ұйымның ерекшелігіне мән беру қажеттігін ұсынады.

RIM және DCF моделінің айырмашылықтары мынандай: DDM, әдетте, негізгі теориялық модель болып саналады және DCF моделіне немесе RIM қарағанда аз эмпирикалық тестілеудің тақырыбы болып табылады. DCF де, RIM де бір спецификацияның екіншісіне қарағанда практикалық артықшылықтарын қабылдайтын жақтаушылары бар көптеген нұсқалары бар. DCF моделі MBA сыныбында да, Уолл-Стритте де танымал болғанымен, RIM екі параметрде де танымал бола бастады. Біздің пікір бойынша екі модельдің де қолдануға жарамды екенін мойындай отырып, нақты есептеу мен болжам жасау үшін модельді дұрыс таңдау ұйым табысына тікелей әсер ететінін айтады.

DCF моделінің мәлімделген тұжырымдамалық артықшылықтары оның ақша ағындарына баса назар аударатын корпоративтік қаржыландыру тамырларына негізделген [20]. Копленд және басқалар [21] және басқа да негізгі практикалық анықтамалықтардың авторлары ақша ағындарын бағалау мақсатында бухгалтерлік кірісте басым болады деп тұжырымдайды және осылайша DCF моделін бухгалтерлік есепке негізделген модельдерден жоғары қояды.

Гудвиллдің құнсыздануын тексерудегі қиындықтар. FASB гудвиллдің әділ құнын гудвиллмен байланысты есеп беру бөлімшесінің болжамды әділ құны мен гудвиллді қоспағанда, есеп беру бөлімшесінің танылған таза активтерінің әділ құны арасындағы айырмашылық ретінде бағалауды талап етеді. Егер гудвиллдің баланстық құны оның болжамды әділ құнынан асып кетсе, гудвилл құнсызданады және оны есептен шығару керек. Сатып алу күніндегі гудвиллдің құнсыздануының бұл сынағы мақсатты көрсеткіш үшін төленген баға мен мақсатты таза активтердің әділ құны арасындағы қалдық немесе айырмашылық болып табылады. Егер кейіннен гудвилл сатып алынған меншікті капиталдың жалпы құны ретінде өлшенсе, оны RIM немесе DCF бағалау моделі таза ак-

тивтердің әділ құнын шегергенде, гудвилльді қалдық ретінде өлшенуді жалғастырады [22]. Біздің пікір бойынша бұл қиындықтардың гудвиллге қатысты есепті жүргізуде айқын шектеулер тудыратынын, сондықтан бағалау мен есеп жүргізудің жетілдірілген, стандартталған тәсілдері қажет екенін көрсетеді.

Осылайша, сатып алу кезінде де, одан кейін де гудвилл бөлінетін актив болып табылмайды және бухгалтерлік есептің қолданыстағы стандарттарына немесе құнсыздануға ұсынылған тәсілге сәйкес қалдық ретінде өлшенуі керек. Таза активтердің әділ құнын есептеудегі кез келген өлшеу қателігі сатып алу күніндегі артық төлемдер мен төмен төлемдер сияқты гудвилльдің есептік құнына әсер етеді. Таза активтердің әділ құнына қарамастан, сатып алу кезінде гудвилльді өлшейтін жалпы қабылданған әдісі жоқ. Екі фактор сатып алғаннан кейінгі гудвилльді өлшеуді одан әрі қиындатады. Біріншіден, мақсатты ұйымдар көбінесе бас ұйымларға немесе олардың еншілес ұйымдарына біріктіріледі, бұл жеке тиімділікті бағалауды да, бухгалтерлік есепті өлшеуді де нашарлатады, сондай-ақ бизнесті біріктіру күнінен кейін кәсіпорынның гудвиллінен бөлек сатып алу гудвиллін өлшейді [23].

Екіншіден, егер ұйым өзінің тәуелсіздігін сақтап қалса да, сатып алу саласындағы гудвиллдің өзгеруі ішкі гудвиллдің қалыптасуынан кейінгі іскерлік үйлесімділіктің өзгеруінен ерекшеленбейді, бұл гудвиллдің екі түрінің де құнсыздануын жеке өлшеу мен тексеруді болдырмайды. Егер GAAP толығымен әділ құнға негізделген жүйе болса, онда мұндай бөлу маңызды болмас еді, өйткені сатып алу да, ішкі гудвилл де әділ бағаланатын еді. Материалдық емес активтердің құны активтер ретінде танылады, ішкі дамыған материалдық емес активтердің шығындары активтер ретінде танылады және ішкі дамыған гудвилл шығындары дереу жұмсалады [24]. Сатып алынған гудвилл капиталдандырылып қана қоймайды, сонымен қатар құнсыздануның кейінгі сынақтары ішкі өндірілген гудвилльді жанама түрде капиталдандыруы мүмкін, ал сыртқы сатып алынған гудвиллі жоқ ұйымлар ішкі өндірілген гудвиллге жұмсалған шығындарды өтеуді жалғастырады. Құнсыздануды тестілеудегі екі мәселе де қолданылатын бағалау үлгісіне қарамастан сақталады және бағалау үлгілерінің ешқайсысы оларды басқаларға қарағанда жеңілдетпейді [25].

Бұдан әрі гудвиллдің әрбір моделі бойынша своп-талдау жасалды және талдау нәтижесі келесі 1-кестеде берілген:

1 - кесте. Гудвиллдің әрбір моделі бойынша своп-талдау

Аспект	DDM моделі	DCF моделі	RIM моделі
Күшті жақтары	теориялық тұрғыда қарапайым; дивиденд саясаты тұрақты ұйымдарға ыңғайлы	ақша ағындарына негізделген нақты көрсеткіш береді; қаржылық есепке байланысты емес дербес модель	бухгалтерлік кіріске сүйенеді; капиталдың құнын нақты есептейді; шынайы табыстылықты көрсетеді
Әлсіз жақтары	дивиденд төлемейтін ұйымдарға қолдану қиын; болашақ дивидендтерді болжау күрделі	ақша ағынын нақты болжау қиын; WACC мөлшерлемесін бағалауда субъективтілік бар	баланстық құн мен таза табыс болжамдары дәл болмауы мүмкін; деректерге өте тәуелді
Мүмкіндіктер	тұрақты дивидендтік саясат ұстанатын компанияларға жарамды; инвесторларға түсінікті.	барлық ұйымдарға қолдануға икемді; бизнес-жоспарлармен жақсы үйлеседі	қаржылық есептілікке негізделгендіктен, аудит пен стандарттарға жақсы сәйкестенеді

Қауіп-қатерлер	ақпараттың жетіспеушілігі болжамды бұрмалауы мүмкін; тек дивидендке тәуелділік	сценарийлік қателер мен болашақты дәл болжай алмау қаупі; модель күрделі	таза кірістің бұрмала-нуы; есептік қателіктер мен болжам дәлсіздігі нәтижеге әсер етеді
Қорытынды	теориялық жағынан қарапайым әрі қолдануға жеңіл, бірақ дивидендтерге тәуелділігі оның практикалық қолдану аясын шектейді	ақша ағындарына сүйенетін әмбебап әрі кеңінен қолданылатын модель, алайда дұрыс болжам мен дисконттау мөлшерлемесін таңдау маңызды	есепке негізделген сенімді әдіс, бірақ таза кіріс пен баланстық құн көрсеткіштерінің дәлдігіне тәуелді. Теориялық және практикалық тұрғыда тепе-теңдік ұсына алады
Ескерту - авторлармен құрастырылған			

1-кестедегі своп-талдау нәтижесі бойынша DDM - теориялық тұрғыдан түсінікті және қарапайым, бірақ тек дивиденд төлейтін ұйымдарға тиімді. DCF - әмбебап және кең таралған модель, ақша ағындарына негізделген, бірақ болжам дәлдігіне тәуелді. RIM - есепке негізделген нақты модель, таза табыс пен баланстық құнды жақсы көрсетеді, бірақ дұрыс деректерді талап етеді.

Жоғарыдағы талдау бойынша гудвилл сатып алу кезінде төленген бағаның активтер мен міндеттемелердің таза әділ құнынан артатын бөлігі. Бұл теория Қазақстанда да қолданыстағы халықаралық қаржылық есеп стандарттарымен (ҚЕХС) тығыз байланысты. ҚЕХС 3 «Бизнесті біріктіру» стандарт бойынша, сатып алушы ұйым «Сатып алу күніне сәйкестендірілетін активтер мен міндеттемелердің әділ құнынан артық төленген соманы гудвилл ретінде таниды». Гудвиллдің мәнін авторлар «сатып алу күніне ұйымның әділ құны мен төленген баға арасындағы айырмашылық» деп сипаттайды - бұл IFRS 3-пен толық үндеседі [26]. ҚЕХС 36 «Активтердің құнсыздануы» стандартына сәйкес танылған гудвилл амортизацияланбайды, оның орнына жыл сайын құнсыздану тестінен өткізілуі тиіс. IAS 36 80-бабына сәйкес «Гудвиллді жыл сайын және индикаторлар болған жағдайда жиірек құнсыздануға тексеру қажет». Гудвиллді амортизациялау орнына жыл сайын әділ құнмен салыстырып, құнсыздануға сынақ жүргізудің маңызын атап өтеді - бұл IAS 36 талабымен толық үйлеседі [27].

2-кесте. «Қазақстан Темір Жолы» ұлттық компаниясы деректері бойынша гудвиллді бағалаудың алғашқы мәліметтері, млн теңге

Жыл	Дивиденд (DDM)	FCF (DCF)	Таза табыс (RIM)	Баланстық құн (BV)
2019	200	500	400	3000
2020	210	520	420	3100
2021	220	550	440	3200
2022	230	580	460	3300
2023	240	600	480	3400
Ескерту - мәліметтер «Қазақстан Темір Жолы» ұлттық компаниясының ішкі деректерінен алынды				

Қазақстандық есеп тәжірибесінде гудвиллді қолдану IFRS стандарттары 2006 жылдан бастап толық қабылданған. Барлық ірі және орта кәсіпорындар IFRS (ҚЕХС) негізінде қаржылық есеп-

тілік жүргізеді, соның ішінде: Гудвиллді тану - ҚЕХС 3 бойынша; Гудвиллдің құнсыздануын тестілеу – ҚЕХС 36 бойынша; Қаржы министрлігі мен ҚСҚЕО ұсынымдары. Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі мен кәсіби ұйымдар (мысалы, ҚСҚЕО - Қаржылық есептілік стандарттарын қолдану орталығы) гудвиллді сатып алу әдісімен тану керектігін және шоғырландырылған есептілік дайындайтын компаниялар үшін жыл сайын құнсыздануға сынақтан өткізу қажеттігін ескертеді. Мысалы, «Қазақстан Темір Жолы» ұлттық компаниясы шетелдік активті сатып алғанда, оның есептілігінде гудвилл IFRS 3 негізінде танылып, IAS 36 бойынша жыл сайын құнсыздануға тест жүргізіледі. Бұдан әрі «Қазақстан Темір Жолы» ұлттық компаниясы деректері бойынша гудвиллді бағалауға қажетті гипотетикалық деректер төменде 2-кестеде берілген:

Талдауға қажетті ортақ параметрлер: дисконт мөлшерлемесі (r) = 10%; капиталдың орташа өлшенген құны (WACC) = 10%; меншікті капиталдың құны (re) = 10%. Талдау нәтидесі келесі 3-кестеде көрсетілген:

3-кесте. DDM, DCF, RIM моделдері бойынша гудвиллді бағалау

Жыл	Моделдер		
	DDM	DCF	RIM
Формула	$PV_{\text{DDM}} = \sum \frac{D_t}{(1+r)^t}$	$PV_{\text{DCF}} = \sum \frac{\text{FCF}_t}{(1+\text{WACC})^t}$	$\text{RI}_t = \text{Net Income}_t - r_e \cdot \text{BV}_{t-1}$ $PV_{\text{RIM}} = \sum \frac{\text{RI}_t}{(1+r_e)^t}$
2019	$\frac{200}{1+0.10} = 181.82$	$\frac{500}{1.10} = 454.55$	$\text{RI} = 400 - 0.10 \cdot 3000 = 100$ $PV = \frac{100}{1.10} = 90.90$
2020	$\frac{210}{(1+0.10)^2} = 173.55$	$\frac{520}{(1.10)^2} = 430.58$	$\text{RI} = 420 - 0.10 \cdot 3100 = 110$ $PV = \frac{110}{(1.10)^2} = 90.91$
2021	$\frac{220}{(1.10)^3} = 165.29$	$\frac{550}{(1.10)^3} = 412.16$	$\text{RI} = 440 - 0.10 \cdot 3200 = 120$ $PV = \frac{120}{(1.10)^3} = 90.11$
2022	$\frac{230}{(1.10)^4} = 157.18$	$\frac{580}{(1.10)^4} = 396.02$	$\text{RI} = 460 - 0.10 \cdot 3300 = 130$ $PV = \frac{130}{(1.10)^4} = 88.69$
2023	$\frac{240}{(1.10)^5} = 149.01$	$\frac{600}{(1.10)^5} = 384.87$	$\text{RI} = 480 - 0.10 \cdot 3400 = 140$ $PV = \frac{140}{(1.10)^5} = 86.87$
Барлығы	902.5	2278.4	490.0
Ескерту – кесте авторлармен есептеліп құрастырылған.			

3-кестеге сәйкес талдау нәтижесі бойынша DCF моделі ең жоғары бағалауды көрсетеді, себебі ол бүкіл ақша ағынын есепке алады. DDM - дивидендке тәуелді модель, сондықтан тек тұрақты дивиденд төлейтін ұйымдарда нәтижелі. RIM таза табыс пен капитал құнын өлшейді, нақты есептерге негізделген.

Қорытынды. Гудвиллдің төмендеуін өлшеуде көптеген мәселелер бар. Герц және т.б. пікірінше пайдаланудың дұрыс үлгісі, болашақ ақша ағындарының болжамы және сатып алу

гудвиллін сатып алудан кейінгі кезеңде кәсіпорынның жалпы гудвиллінен ажырата алмау үлкен мәселе болып табылады. Сатып алудан кейінгі кезеңде сатып алу гудвиллін кәсіпорынның жалпы гудвиллінен ажырата алмау гудвиллге құнсыздануды сынау тәсілін қабылдауға ең үлкен кедергі болып табылады. RIM және DCF модельдерінің тән теориялық эквивалеттілігіне және олардың ұйым деңгейіндегі проформалық қаржылық есептілікке деген жалпы қажеттілігіне сүйене отырып, олар ғалымдардың да, практиктердің де RIM және DCF модельдері ішкі дәйекті дисконттау мөлшерлемелерін, өсу қарқынын және тұрақты күйлерді пайдаланған кезде, барлық субъектілер пайда болады деген сенімін қайталайды. Бұл мәселелердің шешімі ретінде гудвиллді өлшеуде RIM және DCF модельдерінің теориялық теңдігін және оларды дұрыс қолданудың маңыздылығын алға тартады. Сонымен бірге болашақ ақша ағындарын болжау мен дисконттау мөлшерлемесін дәл есептеудің өзектілігіне назар аударады.

Зерттеуде гудвиллдің экономикалық мәні мен мазмұны, оны бағалау мен есепке алу мәселелері теориялық және практикалық тұрғыда жанжақты талданған. Ұсынылған ғылыми негіздер халықаралық және отандық қаржылық есептілік стандарттары аясында өзектілігін дәлелдеді.

Гудвилл - компанияның нарықтағы орны, беделі, зияткерлік капиталы, клиенттік базасы секілді материалдық емес артықшылықтарының жиынтығын білдіретін, бірақ қаржылық есепте көрінуі күрделі актив. Бұл активтің құнын дұрыс бағалау компанияның нақты нарықтық құнын айқындауда, инвестициялық шешімдердің негізділігін арттыруда ерекше маңызға ие.

Зерттеу барысында гудвиллді бағалаудың үш негізгі моделі – DDM (дивидендтік дисконттау моделі), DCF (дисконтталған ақша ағыны моделі) және RIM (қалдық табыс моделі) салыстырмалы талдау арқылы сипатталған. Әрбір модельдің теориялық негізі, артықшылықтары мен шектеулері SWOT-талдау арқылы жүйеленіп, қолдану жағдайларына қарай практикалық ұсынымдар берілді.

Гипотетикалық есептік үлгілер арқылы алынған нәтижелер: жалпы ағымдағы құн DDM моделі бойынша 902.5 млн тг, DCF моделі бойынша 2278.4 млн тг, RIM моделі бойынша 490.0 млн тг бағаланды.

Бұл деректер әр модельдің ерекшелігін нақты көрсетеді:

- DCF моделі болашақ ақша ағындарын кешенді қамтып, жоғары құн көрсетеді;

- DDM моделі тұрақты дивиденд төлейтін компаниялар үшін тиімді;

- RIM моделі таза табыс пен баланстық құн арқылы нақтырақ нәтижелер береді, әсіресе қаржылық есептілігі жүйеленген компанияларға ұсынылады.

Қазақстандық есеп тәжірибесімен байланысына келетін болсақ, гудвиллді есепке алу және тестілеу мәселелері ҚР-да қолданылатын Халықаралық қаржылық есеп стандарттары (ҚЕХС) бойынша жүзеге асады: ҚЕХС 3 ”Бизнесті біріктіру” стандарты гудвиллді сатып алу кезінде тануды міндеттейді; ҚЕХС 36 ”Активтердің құнсыздануы” стандарты гудвиллді жыл сайын амортизациясыз, тек құнсызданууға тестілеуді талап етеді. Мақала мазмұны осы стандарттармен толық сәйкес келеді, бұл зерттеудің тәжірибелік құндылығын арттырады.

Жинақтай келе мынандай тұжырымдарды түйіндуге болады:

Гудвиллді бағалау – тек қаржылық есеп жүргізудің элементі ғана емес, сонымен қатар компания құнының ұзақ мерзімді тұрақтылығын анықтайтын маңызды құрал. Мақалада ұсынылған теориялық модельдер мен есептік талдаулар көрсеткендей:

- Компанияның стратегиясына, қызмет саласына және қаржылық құрылымына байланысты гудвиллді бағалау әдісін саралап таңдау қажет;

- Қазақстандық кәсіпорындарға RIM моделі неғұрлым икемді, себебі ол таза табыс пен баланстық ақпаратқа сүйенеді;

- Халықаралық стандарттарға сәйкестік – гудвиллдің әділ әрі сенімді танылуын қамтамасыз етеді.

Қорыта келгенде, гудвилл – заманауи экономиканың материалдық емес, бірақ маңызды құн көрсеткіші. Сондықтан оны дұрыс бағалау, есепке алу және тестілеу – ұйымдардың ұзақ мерзімді тұрақтылығын қамтамасыз етуде стратегиялық маңызы бар. Сол себепті жоғарыда аталған ұсыныстарды іске асыру – ғылыми зерттеу нәтижелерінің практикалық қолданылуын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Abdul J.M. Audit committee independence and a contracting perspective on goodwill impairment // Singaporean evidence. Business: Theory and Practice. -2017. -Vol.18. -P.128-135 DOI 10.3846/btp.2017.013.

2. Korosec B., Jerman M., Tominc P. The impairments test of goodwill: an empirical analysis of incentives for earnings management in Italian publicly traded companies // Economic Research-Ekonomska Istrazivanja. -2016. -Vol.29(1).- P 162-176. DOI 10.1080/1331677X.2016.1164923.

3. Mazzi F., André P., Dionysiou D., Tsalavoutas I. Compliance with goodwill-related mandatory disclosure requirements and the cost of equity capital // Accounting and Business Research. -2017. -Vol. 47(3). -P 268-312. DOI 10.2139/ssrn.2464154.

4. Sapkauskiene A., Leitoniene S., Vainiusiene E. Disclosure of goodwill impairment in the Baltic States // Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics. -2016.- Vol.27(4). -P 417-429. DOI 10.5755/j01.ee.27.4.15360.

5. Al-Hiyari A., Latif R.A., Amran N.A. The value relevance of purchase goodwill in Malaysian firms: the pre- and post-IFRS evidence // International Journal of Business Research. -2016. - Vol.16(3). -P 69-80. DOI 10.18374/IJBR-16-3.5.

6. Alshehabi A., Georgiou G., Ala S. A. Country-specific drivers of the value relevance of goodwill impairment losses//Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. -2021. – Vol.43: 100384. DOI 10.1016/j.intaccaudtax.2021.100384.

7. Burger M., Wen H. The relative and incremental value relevance of goodwill before and after SFAS No.142//Journal of Accounting and Public Policy. -2021. –Vol.40(6): 106906. DOI 10.1016/j.jaccpubpol.2021.106906

8. Carvalho C., Rodrigues A. M., Ferreira C. Goodwill and mandatory disclosure compliance: a critical review of the literature // Australian Accounting Review. -2016. -Vol 26(4). -P.379-389. DOI 10.1111/auar.12129.

9. Amel-Zadeh A., Glaum M., Sellhorn T. Empirical goodwill research: insights, issues, and implications for standard setting and future research // European Accounting Review. -2021.-Vol.32. - P 1-32. DOI 10.1080/09638180.2021.1983854.

10. Amorós A., & Cavero, J. A. The economic effects of IFRS goodwill reporting // Australian Accounting Review. -2018.- 86(28).- 309-322 p. DOI 10.1111/auar.12200

11. Bepari Md. K., Mollik A. T. Regime change in the accounting for goodwill: goodwill write-offs and the value relevance of older goodwill//International Journal of Accounting & Information Management. -2017.- 25(1).-P 43-69. DOI 10.1108/IJAIM-02-2016-0018.

12. Chen V. Y. S., Keung E. C., Lin I-M. Disclosure of fair value measurement in goodwill impairment test and audit fees//Journal of Contemporary Accounting and Economics. -2019. -Vol.15(3): 100160. DOI 10.1016/j.jcae.2019.100160.

13. Ferramosca S., Greco G., Allegrini M. External audit and goodwill write-off // Journal of Management and Governance. -2017. -Vol. 21(4).-P.907-934. DOI 10.1007/s10997-016-9369-x.

14. Financial Accounting Standards Board Identifiable intangible assets and subsequent accounting for goodwill project/ IASB Joint Education Meeting FASB Agenda Ref 18A. -2021. URL: https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2021/july/iasb-fasb/ap18a-identifiable-intangible-assets-and-subsequent-accounting-for-goodwill.pdf. - Қаралған күні: 15.01.2025.

15. Frii P., Hamberg, M. What motives shape the initial accounting for goodwill under IFRS 3 in a setting dominated by controlling owners? // Accounting in Europe. -2021.- 18(2). -P.218-248. DOI 10.1080/17449480.2021.1912369.

16. Glaum, M., Landsman, W. R., & Wyrwa, S. Goodwill impairment: the effects of public enforcement and monitoring by institutional investors//The Accounting Review. -2018.- Vol.93(6). - P.149-180. DOI 10.2308/accr-52006

17. Gros M., Koch S. Discretionary goodwill impairment losses in Europe // Journal of Applied Accounting Research. -2019. - Vol.21(1).-P 106-124. DOI 10.1108/JAAR-03-2018-0039.

18. Hong P. K., Paik D. G., Smith, J. V. D. L. A study of long-lived asset impairment under U.S. GAAP and IFRS within the U.S. institutional environment // Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. -2018. -Vol.31. -P.74-89. DOI 10.1016/j.intaccaudtax.2018.05.001.

19. Cheng Y., Peterson D., Sherrill K. Admitting mistakes pays: the long-term impact of goodwill impairment write-offs on stock prices // Journal of Economics and Finance. -2017. -Vol.41. -P.311-329. DOI 10.1007/s12197-015-9349-z.

20. Ferramosca S., Allegrini M. Impairment or amortization of goodwill? An analysis of CFO perceptions of goodwill accounting // European Management Journal. -2021. -Vol.39(6). - P.816-828. DOI 10.1016/j.emj.2021.03.001.

21. Johnson P. M., Lopez T. J., Sorensen T. L. Did SFAS 141/142 improve the market's understanding of net assets, goodwill, or other intangible assets? // Review of Quantitative Finance and Accounting. -2021.-Vol.56.-P 891-915. DOI 10.1007/s11156-020-00912-x.

22. Kabir H., Su L., Rahman A. Firm life cycle and the disclosure of estimates and judgments in goodwill impairment tests: evidence from Australia // Journal of Contemporary Accounting and Economics. -2020. -Vol 16(3): 100207. DOI 10.1016/j.jcae.2020.100207.

23. Kim S., Bay D. Cognitive dissonance as an explanation of goodwill write-offs // Journal of Behavioral Finance. -2017.- Vol.18(1). -P 14-28. DOI 10.1080/15427560.2017.1274755.

24. Schatt A., Doukakis L., Bessieux-Ollier C., Walliser E. Do goodwill impairment by European firms provide useful information to investors? // Accounting in Europe. -2016. –Vol.13(3). –P.307-327. DOI 10.1080/17449480.2016.1254348.

25. Sun L. Managerial ability and goodwill impairment // Advances in Accounting. -2016. –Vol.32. -P 42-51. DOI 10.1016/j.adiac.2016.02.002.

26. 3-Халықаралық қаржы есептілігінің стандарты
«Бизнес бірлестіктері». URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31248040. -Қаралған күні: 15.01.2025.

27. 36-шы Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарты (IAS 36)
Активтердің құнсыздануы. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31248040. -Қаралған күні: 15.01.2025.

References

1. Abdul J.M. Audit committee independence and a contracting perspective on goodwill

impairment // Singaporean evidence. Business: Theory and Practice. -2017. -Vol.18. -P.128-135 DOI 10.3846/btp.2017.013.

2. Korosec B., Jerman M., Tominc P. The impairments test of goodwill: an empirical analysis of incentives for earnings management in Italian publicly traded companies // Economic Research-Ekonomska Istrazivanja. -2016. -Vol.29(1).- P 162-176. DOI 10.1080/1331677X.2016.1164923.

3. Mazzi F., André P., Dionysiou D., Tsalavoutas I. Compliance with goodwill-related mandatory disclosure requirements and the cost of equity capital // Accounting and Business Research. -2017. -Vol.47(3). -P 268-312. DOI 10.2139/ssrn.2464154.

4. Sapkauskiene A., Leitoniene S., Vainiusiene E. Disclosure of goodwill impairment in the Baltic States // Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics. -2016.- Vol.27(4). -P 417-429. DOI 10.5755/j01.ee.27.4.15360.

5. Al-Hiyari A., Latif R.A., Amran N.A. The value relevance of purchase goodwill in Malaysian firms: the pre- and post-IFRS evidence // International Journal of Business Research. -2016. - Vol.16(3). -P 69-80. DOI 10.18374/IJBR-16-3.5.

6. Alshehabi A., Georgiou G., Ala S. A. Country-specific drivers of the value relevance of goodwill impairment losses//Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. -2021. - Vol.43: 100384. DOI 10.1016/j.intaccaudtax.2021.100384.

7. Burger M., Wen H. The relative and incremental value relevance of goodwill before and after SFAS No.142//Journal of Accounting and Public Policy. -2021. -Vol.40(6): 106906. DOI 10.1016/j.jaccpubpol.2021.106906

8. Carvalho C., Rodrigues A. M., Ferreira C. Goodwill and mandatory disclosure compliance: a critical review of the literature // Australian Accounting Review. -2016. -Vol 26(4). -P.379-389. DOI 10.1111/auar.12129.

9. Amel-Zadeh A., Glaum M., Sellhorn T. Empirical goodwill research: insights, issues, and implications for standard setting and future research // European Accounting Review. -2021.-Vol.32. - P 1-32. DOI 10.1080/09638180.2021.1983854.

10. Amorós A., & Cavero, J. A. The economic effects of IFRS goodwill reporting // Australian Accounting Review. -2018.- 86(28).- 309-322 p. DOI 10.1111/auar.12200

11. Bepari Md. K., Mollik A. T. Regime change in the accounting for goodwill: goodwill write-offs and the value relevance of older goodwill//International Journal of Accounting & Information Management. -2017.- 25(1).-P 43-69. DOI 10.1108/IJAIM-02-2016-0018.

12. Chen V. Y. S., Keung E. C., Lin I-M. Disclosure of fair value measurement in goodwill impairment test and audit fees//Journal of Contemporary Accounting and Economics. -2019. -Vol.15(3): 100160. DOI 10.1016/j.jcae.2019.100160.

13. Ferramosca S., Greco G., Allegrini M. External audit and goodwill write-off // Journal of Management and Governance. -2017. -Vol. 21(4).-P.907-934. DOI 10.1007/s10997-016-9369-x.

14. Financial Accounting Standards Board Identifiable intangible assets and subsequent accounting for goodwill project/ IASB Joint Education Meeting FASB Agenda Ref 18A. -2021. URL: https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2021/july/iasb-fasb/ap18a-identifiable-intangible-assets-and-subsequent-accounting-for-goodwill.pdf. - Date of access: 15.01.2025.

15. Frii P., Hamberg, M. What motives shape the initial accounting for goodwill under IFRS 3 in a setting dominated by controlling owners? // Accounting in Europe. -2021.- 18(2). -P.218-248. DOI

10.1080/17449480.2021.1912369.

16. Glaum, M., Landsman, W. R., & Wyrwa, S. Goodwill impairment: the effects of public enforcement and monitoring by institutional investors//The Accounting Review. -2018.- Vol.93(6). -P.149-180. DOI 10.2308/accr-52006

17. Gros M., Koch S. Discretionary goodwill impairment losses in Europe // Journal of Applied Accounting Research. -2019. –Vol.21(1).-P 106-124. DOI 10.1108/JAAR-03-2018-0039.

18. Hong P. K., Paik D. G., Smith, J. V. D. L. A study of long-lived asset impairment under U.S. GAAP and IFRS within the U.S. institutional environment // Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. -2018. -Vol.31. -P.74-89. DOI 10.1016/j.intaccaudtax.2018.05.001.

19. Cheng Y., Peterson D., Sherrill K. Admitting mistakes pays: the long-term impact of goodwill impairment write-offs on stock prices // Journal of Economics and Finance. -2017. -Vol.41. - P.311-329. DOI 10.1007/s12197-015-9349-z.

20. Ferramosca S., Allegrini M. Impairment or amortization of goodwill? An analysis of CFO perceptions of goodwill accounting // European Management Journal. -2021. -Vol.39(6). -P.816-828. DOI 10.1016/j.emj.2021.03.001.

21. Johnson P. M., Lopez T. J., Sorensen T. L. Did SFAS 141/142 improve the market's understanding of net assets, goodwill, or other intangible assets? // Review of Quantitative Finance and Accounting. -2021.-Vol. 56. -P 891-915. DOI 10.1007/s11156-020-00912-x.

22. Kabir H., Su L., Rahman A. Firm life cycle and the disclosure of estimates and judgments in goodwill impairment tests: evidence from Australia // Journal of Contemporary Accounting and Economics. -2020. -Vol 16(3): 100207. DOI 10.1016/j.jcae.2020.100207.

23. Kim S., Bay D. Cognitive dissonance as an explanation of goodwill write-offs // Journal of Behavioral Finance. -2017.- Vol.18(1). -P 14-28. DOI 10.1080/15427560.2017.1274755.

24. Schatt A., Doukakis L., Bessieux-Ollier C., Walliser E. Do goodwill impairment by European firms provide useful information to investors? // Accounting in Europe. -2016. -Vol.13(3). -P.307-327. DOI 10.1080/17449480.2016.1254348.

25. Sun L. Managerial ability and goodwill impairment // Advances in Accounting. -2016. -Vol.32. -P 42-51. DOI 10.1016/j.adiac.2016.02.002.

26. 3-Halykaralyk karzhy eseptiliginin standarty «Biznes birlestikteri». URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31248040. -Date of access: 15.01.2025.[in Kazakh]

27. 36-shy Halykaralyk Karzhylyk Eseptilik Standarty (IAS 36). Aktivterdin kunsyzdanuy. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31248040. -Date of access: 15.01.2025. [in Kazakh]

Авторлар туралы мәліметтер

Рейдолда С. - аға оқытушы, магистр, Қ.Құлажанов атындағы Қазақ технология және бизнес университеті, Астана, Казақстан, e-mail: Saulegul0408@gmail.com;

Ерниязов Р.А. - экономика ғылыми кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қ.Құлажанов атындағы Казақ технология және бизнес университеті, Астана, Казақстан, e-mail: erniyazov_rust@mail.ru;

Алпысбаева А.К. - экономика ғылыми кандидаты, қауымдастырылған профессор (доцент), Қ. Құлажанов атындағы Казақ технология және бизнес университеті, Астана, Казақстан, e-mail: alpysbayeva.ainur77@mail.ru;

Жуматаева Б.А. - PhD, қауымдастырылған профессор (доцент), Қ.Құлажанов атындағы Казақ технология және бизнес университеті, Астана, Казақстан, e-mail: bahyt_jumataeva@mail.ru;

Юсупов У.Б. - PhD, қауымдастырылған профессор (доцент), Қ.Құлажанов атындағы Казақ технология және бизнес университеті, Астана, Казақстан, e-mail: Nusup86@mail.ru;

Кабиева А.Т. - PhD, қауымдастырылған профессор (доцент), Қ.Құлажанов атындағы Казақ технология және бизнес университеті, Астана, Казақстан, e-mail: Asem_kt_1985@mail.ru.

Information about the authors

Reidolda S - Senior teacher, K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan, e-mail: Saulegul0408@gmail.com;

Yerniyazov R.A. - candidate of economic sciences, associate professor, K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan, e-mail: erniyazov_rust@mail.ru;

Alpysbayeva A. - candidate of Economic Sciences, Associate professor, K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan, e-mail: alpysbayeva.ainur77@mail.ru;

Zhumataeva B. - PhD of Economic Sciences, K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan, e-mail: bahyt_jumataeva@mail.ru;

Yusupov Y.B. - PhD of Economic Sciences, Professor, K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan, e-mail: Nusup86@mail.ru;

Kabiyeva A.T. - PhD of Economic Sciences, Associate professor, K.Kulazhanov Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan, e-mail: Asem_kt_1985@mail.ru.